

دانشگاه لرستان
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه زبان و ادبیات فارسی
(A.M)
عنوان:
طبقه بندی و تحلیل ادبیات شفاهی نظم و نثر در هرسین

نگارش
آمنه رستمی

استاد راهنما
دکتر صفیه مرادخانی

استاد مشاور
دکتر علی عباس رضایی نورآبادی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته زبان و ادبیات فارسی

تابستان ۱۳۹۰

به نام آنکه جان را فکرت آموخت

چراغ دل به نور جان بر افروخت

همه امتیازات این پایان نامه به دانشگاه لرستان تعلق دارد. در صورت استفاده از تمام یا بخشی از مطالب در مجلات ، کنفرانس ها یا سخنرانی ها ، باید نام دانشگاه لرستان (یا اساتید راهنمای پایان نامه) و نام دانشجو با ذکر مأخذ و ضمن کسب مجوز کتبی از دفتر تحصیلات تکمیلی دانشگاه ثبت شود. در غیر اینصورت مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

تقدیم به

خانواده ی عزیزم که همواره سختی ها و مشقت های تحصیل مرا تحمّل کرده اند و مرا از حمایت های خود محروم نکرده اند و تقدیم به تمامی کسانی که از آن ها علم آموخته ام.

سپاسگزاری

بعد از شکر خدای تعالی و یاری ائمه اطهار به جهت توفیق و یاری خویش در این مرحله از تحصیل، به ویژه در انجام این پژوهش، بر خود واجب می دانم که از زحمات دلسوزانه ی دکتر صفیه مرادخانی، استاد گرانقدر و راهنمای محترم این پژوهش، همچنین دکتر علی عباس رضایی نورآبادی، مشاور محترم، صمیمانه تشکر کنم.

لازم به یادآوری است که اگر حمایت های دلسوزانه و تلاش های سرکار خانم دکتر صفیه مرادخانی نبود، شاید هیچگاه این پژوهش انجام نمی شد و در ادامه تحصیل با مشکل مواجه می شدم.

در پایان از زحمت ها و تلاش های تمامی کسانی که مرا به هر نوعی یاری کردند به ویژه آقای دکتر صحرایی و سرکار خانم دکتر صادقی داوران محترم این پژوهش که با دقت نظر خود مرا یاری نمودند نیز سپاسگزاری می کنم.

با آرزوی سلامت و پیروزی برای همگی آن ها

الفبای آوانگاری

در جدول زیر الفبای آوانگاری مورد استفاده در این پژوهش و معادل های فارسی آن نشان داده شده است. با توجه به این که واج ها و آوایی در گویش لکی وجود دارد که در زبان فارسی نیست، برای نشان دادن این واج ها و آواها از ترکیب حروف استفاده شده است. در گزینش این آواها، هم از الفبای IPA و هم از الفبای آوانگاری مورد استفاده در فرهنگ لغت لکی ایزد پناه^۱ استفاده شده است.

نمونه واژه	نشانه ی آوانگاری	نشانه ی فارسی	نمونه واژه	نشانه ی آوانگاری	نشانه ی فارسی
ژن (žen)	ž	ژ	آگر (āger)	ā	آ
چوار (čuār)	č	چ	آرا (arā)	a	ا
هیوچ (hioč)	h	ه-ح	برا (berā)	e	اِ
خاو (xāw)	x̣	خ	مِن و تو (men o to)	o	وُ
چرو (čorū)	d	د	بو (b ū)	ū	و
ذلیل (zalil)	z	ذ-ز- ظ-ض	(šow)	ow	اُو
فیره (fera)	f	ف	وژم (wežem)	w	و
قن (q an)	q	ق-غ	ویر (vir)	v	و
کمر (kamar)	k	ک	یک (yak)	y	ی
گُرگ (gowerg)	g	گ	پیرل (piral)	i	ی
جنگ (ja n ^g)	n ^g	نگ	ای دیه (ei dia)	ei	ای
لیمو (lim ū)	l	ل	گرتی (gertē)	ē	ی
منال (menāl)	m	م	برا (berā)	b	ب
نوش (nuš)	n	ن	پنجه (panja)	p	پ
			تیر (tir)	t	ت-ط
			سرواز (sarvāz)	s	ث-س-ص
			جرگم (jargem)	j	ج

^۱ ایزد پناه، حمید؛ فرهنگ لغت لکی، موسسه فرهنگی جهانگیری، ۱۳۷۷.

ش	š	شو(šow)			
---	---	---------	--	--	--

چکیده

رساله ای که پیش روی شماست ، پژوهشی است ، راجع به ادبیات شفاهی لکی در منطقه هرسین و بررسی و تحلیل این بخش از ادبیات مردم در دو بخش نظم و نثر. ضرورت توجه و پرداختن به فرهنگ و خرده فرهنگ ها برای شناخت بیشتر اقوام و پی بردن به تاریخ و باورهای اقوام، به ویژه مردم لک، ما را به این سمت کشانده که گامی را هرچند ناچیز، در این راه برداریم .

مردم منطقه هرسین به گویش لکی صحبت می کنند و دو نوع گویش مرسوم به لکی هرسینی و کاکاوندی در بین آن ها رواج دارد، در ادبیات مردم منطقه، گونه های ادبی مختلفی در حوزه ادبیات شفاهی وجود دارد. این پژوهش در دو بخش تنظیم شده است. بخش اول مشتمل بر دو فصل ۱- کلیات ۲- تعاریف، است. بخش دوم که شامل پژوهش های عملی و تجزیه و تحلیل آن هاست و قسمت اصلی و عمده ی کار را تشکیل می دهد، در پنج فصل تنظیم شده که به ترتیب عبارتند از: ۱- چل سرو ۲- لالایی ۳- قصه ۴- چیستان ۵- ضرب المثل

در بخش نظم به ترانه های چل سرو و لالایی ها و در بخش نثر به قصه ، چیستان و ضرب المثل ها پرداخته ایم و آن ها را تحلیل نموده و مورد دقت قرار داده ایم .ادبیات منظوم هرسین (چل سرو، لالایی و...) در حفظ و نگهداری بخشی از اندوخته های زبانی و ایجاد ارتباط و همبستگی بین مردم ، بسیار تأثیر گذار است . موضوع اشعار و ترانه های منطقه، مسائل مذهبی، اعتقادی، امور اخلاقی، عشق ، سور و سوگ می باشد. لالایی ها بیشتر برای نوزاد پسر سروده شده اند و فقط چند لالایی محدود به نوزاد دختر اختصاص دارد.

در بخش قصه ها با بررسی آن ها در می یابیم که قصه های عامیانه لکی که بیشتر با هدف سرگرم کنندگی به وجود آمده اند ، همگی دارای طرح و انسجام هستند. در بخش چیستان ها نیز توجه به طبیعت و عناصر آن دیده می شود. ضرب المثل ها که اکثر به نثر هستند در دوحوزه ی اجتماعی و اخلاقی به مسائل مختلفی می پردازند.

به طور کلی بعد از تحلیل اشعار و متون، این نکته بر ما معلوم می شود که ادبیات منطقه ی مورد مطالعه ، دارای ارزش ادبی و محتوایی والایی است.

واژه های کلیدی: ادبیات شفاهی - هرسین - چل سرو-لالایی - پاچا-چیستان -ضرب المثل

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	بخش اول
۴	کلیات بخش اول
۵	فصل اول کلیات
۶	۱-۱- بیان مسأله
۷	۱-۲- سؤالات تحقیق
۷	۱-۳- فرضیات تحقیق
۷	۱-۴- اهداف تحقیق
۸	۱-۵- پیشینه ی تحقیق
۸	۱-۶- جامعه ی مورد مطالعه
۸	۱-۷- روش گرد آوری
۹	۱-۸- روش تحقیق
۹	۱-۹- مشکلات پژوهش
۱۰	۲- فصل دوم تعاریف
۱۱	۲-۱- فرهنگ
۱۳	۲-۲- فولکلور (folk lore)
۱۴	۲-۳- ادبیات عامه (folk literare)
۱۹	۲-۴- زبان رمز در ادبیات شفاهی
۲۰	۲-۵- موضوع و محتوای ادبیات شفاهی
۲۱	۲-۶- ویژگی های ادبیات شفاهی
۲۲	۲-۷- لک ها و محدوده سکونت آن ها
۲۳	۲-۸- گویش لکی
۲۵	۲-۹- هرسین

۲۷	بخش دوم ادبیات شفاهی منظوم
۲۸	کلیات بخش دوم
۲۹	۱- فصل اول (ادبیات منظوم)
۳۰	۱-۱- مشخصه های ترانه های عامیانه
۳۱	۱-۲- مور
۳۳	۱-۳- چل سرو
۳۴	۱-۴- روش اجرای فال چل سرو
۳۶	۱-۵- چل سرو در سایر فرهنگ ها
۳۹	۱-۶- ترانه های چل سرو
۴۲	۱-۷- نوع ادبی اشعار چل سرو
۴۸	۱-۸- بررسی ساختار و زیبا شناسی اشعار چل سرو
۴۸	۱-۸-۱- محور عمودی و افقی در اشعار چل سرو
۵۰	۱-۸-۲- تصویر در اشعار چل سرو
۵۲	۱-۸-۳- وزن و آهنگ در اشعار چل سرو
۵۴	۲- فصل دوم لالایی
۵۵	۲-۱- لالایی (لاوه لاهه)
۵۶	۲-۲- موضوع اشعار لالایی
۶۰	۲-۳- ویژگی لالایی ها
۶۲	بخش سوم ادبیات شفاهی منثور
۶۳	کلیات بخش سوم
۶۴	۱- فصل اول قصه (پاچا)
۶۵	۱-۱- تعریف قصه (پاچا)
۶۶	۱-۲- ویژگی های قصه
۶۸	۱-۳- انواع قصه
۶۸	۱-۴- قصه در گویش لکی
۷۰	۱-۵- نظریه پراپ در مورد قصه
۷۱	قصه شماره یک (داستان زن بابا)
۷۳	قصه شماره دو (نمدی)
۷۵	قصه شماره سه (گوی سیاه)

۷۷	قصه شماره چهار (جیک جیک جیک برگشته)
۷۹	قصه شماره پنج (گردالین)
۸۵	قصه شماره شش (سیرابی به سر)
۹۱	قصه شماره هفت (پیراهن یک طرف راز و یک طرف ساز)
۹۶	قصه شماره هشت (سه دختر)
۱۰۱	قصه شماره نه (قصه گل)
۱۰۷	قصه شماره ده (گاو قهوه ای)
۱۱۰	قصه شماره یازده (مرغ طلا)
۱۱۴	۱-۶- تحلیل و ریخت شناسی قصه ها
۱۱۷	۱-۷- ریخت شناسی قصه ها براساس نظریه پراپ
۱۲۰	۱-۸- نگاهی تحلیلی به عناصر قصه ها
۱۲۵	۲- فصل دوم چیستان
۱۲۶	۲-۱- چیستان
۱۲۸	۲-۲- چیستان های لکی
۱۳۸	۲-۳- تحلیل چیستان ها
۱۴۱	۳- فصل سوم ضرب المثل
۱۴۲	۳-۱- ضرب المثل
۱۴۴	۳-۲- انواع ضرب المثل در گویش لکی
۱۴۵	۳-۳- ضرب المثل های اجتماعی
۱۵۷	۳-۴- ضرب المثل های اخلاقی
۱۶۷	۳-۵- تحلیل ضرب المثل ها
۱۷۱	نتیجه گیری
۱۷۶	منابع و مأخذ
۱۸۰	چکیده انگلیسی

مقدمه

این پژوهش حاصل بیش از یک سال کار عملی و نظری است که نگارنده آن را با توکل به خدا، طیب خاطر، توان اندک علمی و قلمی ناتوان به نگارش در آورده است. بر سر راه انجام هر پژوهشی مسائل و مشکلاتی وجود دارد که این پژوهش نیز مستثنی از این سختی ها نیست. بخشی از مشکلات انجام پژوهش، مربوط به دو گویشی بودن مردم منطقه بود که کار را کمی دشوار می کرد و گزینش مطالب دشوار بود. بنا بر این تصمیم گرفتیم، هر مطلب را از هر کس می شنوم، به همان صورت بنویسم. مسأله ی بعدی در کار نگارش، با توجه به این که زبان عامیانه بود و هر کلمه ای به راحتی در آن به کار می رفت، با کلماتی مواجه می شدم که ثبت آن ها را در یک کار تحقیقی صحیح نمی دیدم، بنا براین با توجه به این که حجم مطالب گردآوری شده نیز زیاد بود، بخشی از مطالب، به ویژه در بخش قصه ها حذف شد. در بخش قصه ها، در برگردان آن ها به زبان فارسی، با توجه به حجم زیاد قصه ها، از ۲۵ قصه ی گردآوری شده، ابتدا قصه های تکراری حذف و سپس به طور تصادفی ۱۱ قصه انتخاب و ثبت شد و کار تحلیل بخش های مختلف فقط با توجه به بخش های ثبت شده انجام شد.

ادبیات شفاهی که بخشی مهم از فولکلور و فرهنگ هر جامعه است، مسائل فرهنگی جامعه را با زبانی شیرین تر و گیرا تر از زبان معمول و متداول انتقال می دهد و چون همیشه با آن سر و کار داریم از زیبایی ها و کار کرد های آن غافلیم. با درنگی کوتاه در ادبیات شفاهی جامعه پی می بریم که قدمتی طولانی تر از ادبیات مکتوب دارد.

می توان اندیشه های مردم هر جامعه را نسبت به جوانب مختلف زندگی سنجید و بر دیدگاه آن ها واقف شد. برای گردآوری سنت های شفاهی در هر جامعه، آشنایی با فرهنگ آن جامعه،

هر چند مختصر، لازم است که من نیز تا حدود بسیار زیادی با آن آشنایی داشتم و این آشنایی انجام کار را تا حدودی برایم آسان می کرد.

دانسته های من درباره ی ادبیات ، مربوط به زبان فارسی بود که تحلیل ادبیات شفاهی لکی ، با معیار های ادبیات فارسی کاری نسبتاً مشکل بود، اما هر چه در طول تحقیق بیشتر به ادبیات شفاهی لکی که خود نیز به این گویش تکلم می کنم ، دقت می کردم و به نکاتی جدید پی می بردم ، لذت بیشتری می بردم. در این پژوهش، بخشی از این آثار مورد دقت قرار گرفته تا کاری باشد برای کسانی که بعد از این بخواهند، فولکلور منطقه را مورد تحلیل قرار دهد و در این پژوهش دریافتم که ادبیات شفاهی لکی نیز همچون زبان شیرین فارسی سر شار از نکات ، لطایف ، ظرافت ها و دقایق است و حتی جنبه هایی منحصر به فرد در آن به چشم می خورد. لازم به یاد آوری است ، در حوزه ی مورد پژوهش ما ، تا کنون تحقیقی با این رویکرد انجام نشده است . امید است در آینده کسانی که دوستدار فرهنگ و ادبیات بومی منطقه هستند، این کار را تکمیل کنند.

بخش اول

بخش اول :

این بخش در دو فصل تنظیم شده است که در فصل اول به طرح بیان مساله و اهداف پژوهش و مسائل و مشکلات انجام پژوهش می پردازد و در فصل دوم، تعاریف و مسائلی چون فرهنگ ، ادبیات عامه، ادبیات شفاهی ،گویش لکی وهرسین مطرح می شودکه در پایان زمینه را برای ورود به مباحث اصلی پژوهش آماده می کند.

فصل اول

۱

کلیات

۱-۱- بیان مساله

از جمله بخش هایی که در فرهنگ عامه و پژوهش های مربوط به فولکلور مورد مطالعه قرار می گیرد، ادبیات شفاهی است. ادبیات شفاهی لکی در هرسین، شامل دو بخش منظوم و منثور است که در هر بخش گونه ها و انواع مختلفی همچون چل سرو، لالایی، چیستان، ضرب المثل و قصه وجود دارد و از جمله عمده ترین مضامین ادبیات عامه در این شهرستان، مسائل مذهبی، اعتقادی، امور اخلاقی، شادی، حماسه و عشق است.

چل سرو یکی از جنبه های منحصر به فرد ادبیات ماست که تنها در چند منطقه ی دیگر از کشورمان شبیه چنین فالی که ارتباط با ادبیات دارد، دیده می شود. ضرب المثل نیز بیان عباراتی کوتاه است که معنایی عمیق تر برای تأثیر بیشتر در پس آن است و دهخدا به نقل از محمد عوفی درباره ی آن چنین می گوید: «ذکر چیزی است تا ظاهر شود و اثر آن در غیر آن چیز و ضرب المثل تا مشابهت در بین نباشد، زدن مثل صورت نگیرد». (دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۹: ۱۳۳۶۸) چیستان بخش دیگری از ادبیات شفاهی لکی است که از جنبه های مختلفی قابل بررسی است. علاوه بر موارد گفته شده، قصه ها قسمت قابل توجهی از ادبیات شفاهی هر قوم، به ویژه ادبیات لکی در هر سین، را تشکیل می دهد. این قصه ها که بیشتر شبیه قصه های پریان است و بیشتر برای خوشایند و سرگرمی کودکان گفته یا نوشته می شوند، معمولاً از طرح و اسلوب عالی برخوردارند.

به طور کلی ادبیات شفاهی، حافظه ی طولانی مدّت بشر است که ذره ذره ی آن باور ها را با خود حفظ می کند و از نسلی به نسل دیگر منتقل می کند. البته ادبیات شفاهی نقش های متعددی را در جامعه ایفا می کند. از جمله: «آموزش، نظم دهی، روانشناسی، اعتبار و اقتدار بخشی و ثبات دهی به فرهنگ.» (بلوکباشی، ۱۳۷۹: ۱۷ - ۱۶)

۱-۲- سوالات تحقیق

۱-۲-۱- سؤال اصلی : ادبیات شفاهی منظوم و مثنوی در هرسین دارای چه انواع و مضامینی است؟

۱-۲-۲- سؤال فرعی ۱ : میزان ارتباط ادبیات عامه لکی در هرسین و ادبیات فارسی تا چه اندازه است؟

۱-۲-۳- سؤال فرعی ۲ : جنبه های تصویری و ادبی و همچنین ، نوع ادبی منحصر به فرد در ادبیات لکی هرسین کدام است؟

۱-۳- فرضیات تحقیق

۱-۳-۱- ادبیات شفاهی منظوم در هرسین در انواع فال چل سرو ، تک بیت و لالایی و ادبیات شفاهی مثنوی در انواع داستان ، چیستان و ضرب المثل قابل طبقه بندی و تقسیم است و از عمده ترین مضامین ادبیات عامه در این شهرستان ، مسائل مذهبی و اعتقادی، امور اخلاقی، شادی و عشق است.

۱-۳-۲- این بخش از ادبیات نسبت به ادبیات رسمی فارسی ارتباط بیشتری با عامه مردم و زندگی آن ها دارد که می تواند، مورد توجه جامعه شناسان و فرهنگ پژوهان باشد، چون زبان آن ها زبان عادی زندگی است.

۱-۳-۳- فال چل سرو یک جنبه ی منحصر به فرد در ادبیات مردم لک به ویژه در هرسین است که با وجود این که پدید آورنده ی اغلب ابیات آن افراد عادی و بی سواد هستند، از جلوه ها و زیبایی های ادبی خالی نیستند.

۱-۴- اهداف تحقیق

۱-۴-۱- اصلی ترین هدف این پژوهش حفظ و ذخیره سازی بخش اندکی از اندوخته های زبانی منحصر به فرد در آثار است که گاه لغات بسیار نایاب را به ما می شناسانند. زبان که محمل اندیشه است، در گذر زمان دچار تحول می شود و گاه بخشی از زبان یا واژگان زبان ناخواسته کم رنگ می شوند و کم کم از بین می روند. بسیاری از واژه های ناب در ادبیات گذشته ، به ویژه در بخش ادبیات شفاهی دیده می شود و ضرورت این امر را اثبات می کند که حتی الامکان بتوانیم باقی مانده ی این گنجینه را حفظ کنیم.

۱-۴-۲- از رهگذر مطالعه ی ادبیات عامیانه به ویژه بخش شفاهی، می توان به اطلاعات ارزشمند اجتماعی ، فرهنگی، رسم ها و عادات مردم لک دست یافت.

۱-۴-۳- مستند کردن بخشی از ادبیات شفاهی لکی که در این پژوهش می تواند ، مأخذی برای پژوهشگران بعدی باشد.

۱-۵- پیشینه ی تحقیق

در باره ی طبقه بندی و تحلیل ادبیات لکی شفاهی (منظوم و منثور) در منطقه هر سین هیچ تحقیق یا پژوهش کلی صورت نگرفته است. تنها پژوهش انجام شده ، بررسی آیین سوگواری و مرثیه است که در قالب پایان نامه ای، خانم پرستو قبادی آن را تدوین کرده است، لذا آن را از محدوده ی کار این پژوهش خارج کردیم و فقط گذرا بر آن داریم تا دوباره کاری نکرده باشیم. همچنین پایان نامه کارشناسی ارشد خانم آذر خسروی به بررسی نقش زن در ادبیات شفاهی لکی کا کاوند می پردازد که کار وی جنبه ی جامعه شناسی دارد . هیچ کدام از دو پژوهش یاد شده نیز نگاه تحلیلی به ادبیات لکی در منطقه ی مورد مطالعه ندارد.

۱-۶- جامعه مورد مطالعه

در این پژوهش به بررسی ادبیات شفاهی مردم منطقه هر سین پرداخته می شود که دو گویش لکی هرسینی و کاکاوندی را در بر می گیرد. قسمت عمده ی آثار گرد آوری شده به گویش لکی کاکاوندی است. در بسیاری از نمونه ها از هر دو گویش ، که تفاوتی جزئی با هم دارند، دیده می شود. آثار گرد آوری شده ، از گویشوران بالای ۵۰ سال است که در خود شهر هر سین یا روستا های تابعه زندگی می کنند.

۱-۷- روش گرد آوری

مطالب نظری مربوط به بخش تعاریف، به روش کتابخانه ای گرد آوری شده که به کتاب های مورد استفاده ، ارجاع داده شده اند. در بخش گرد آوری آثار شفاهی به مصاحبه و گفتگو با افراد بالای ۵۰ سال به روش میدانی پرداخته شد.

۱-۸- روش تحقیق

پس از مطالعه ی لازم در زمینه ی تعاریف مربوط به تحقیق و گرد آوری داده ها ، با استفاده از روش تحلیل و توصیف نسبت به بررسی آن ها اقدام شد و آن ها را بر اساس کتاب های انواع ادبی و آرایه های ادبی تحلیل نموده و در پایان به تنظیم و تقدم و تاخیر مطالب و دسته بندی آن ها پرداخته شد.

۱-۹- مشکلات پژوهش

انجام هر پژوهشی با مشکلات خاص خود همراه است. به ویژه اگر پژوهش مربوط به مسائل ادبی و فرهنگی باشد.

۱-۹-۱- مهمترین مشکل انجام این پژوهش گرد آوری مطالب و آثار و اشعار ادبیات شفاهی به ویژه در بخش قصه ها بود. افرادی که این آثار و اطلاعات را در اختیار داشتند، اول دسترسی به آن ها مشکل بود ، دوم اینکه برای بازگو کردن آن ها اکثر افراد حوصله و رغبت نداشتند. گاه پیش آمده که در جایی چیستان یا ضرب المثلی را می شنیدم و فوراً آن را یاد داشت می کردم. هنگام ثبت قصه ها ، متوجه می شدم که چند داستان که روایت های مختلفی داشتند، در پایان به یک شکل بودند؛ اما هر یک از قصه گو ها(پاچا وش ها) ادعا می کردند که قصه ی آن کاملاً متفاوت است و مجبور می شدم ،همه را ضبط کنم.

۱-۹-۲- مشکل دوم در انجام این پژوهش این بود که در منطقه ی مورد مطالعه ، لهجه های مختلف از گویش لکی وجود دارد که مرا دچار سر در گمی می کرد که کدام لهجه را ضبط کنم و از آن جا که تفاوت بین لهجه ها زیاد نیست ، از همه ی لهجه ها مطالبی گرد آوری شده ؛ اما بیشتر مطالب به لهجه ی کاکاوندی است.

۱-۹-۳- هنگام ثبت قصه ها مسائل و نکاتی در قصه بود که نمی دانستم ، آن ها را چگونه مکتوب کنم. مسائلی که بیان شفاهی آن ها ساده تر از مکتوب کردنشان بود.

فصل دوم

۲

تعاریف